

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۷/۳
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۱۱/۲۳

فصل نامه علمی - پژوهشی مشرق موعود
سال هشتم، شماره ۲۹، بهار ۱۳۹۳

پیش بینی میزان انتظار فرج بر اساس امید، خوش بینی و منبع کنترل در دانشجویان

اعظم مرادی*

سید محمد قلمکاریان**

چکیده

هدف این پژوهش، تعیین سهم هر یک از متغیرهای امید، خوش بینی و منبع کنترل در پیش بینی میزان انتظار فرج در دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان چهارمحال و بختیاری است. نمونه پژوهش، عبارت است از ۳۶۲ نفر از دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان یادشده در نیم سال دوم سال تحصیلی ۹۱ - ۹۲ که با روش تلفیق خوشه‌ای دو مرحله‌ای و تصادفی ساده انتخاب شدند. برای اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق، از مقالات برخی پژوهشگران استفاده شد و داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و تحلیل رگرسیون گام به گام مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد میانگین انتظار فرج دانشجویان این دانشگاه‌ها ۶۰/۱۰ است. از نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام نیز دریافتیم که امید به طور معناداری انتظار فرج دانشجویان را پیش بینی می‌کند ($p=0/00$) و افزودن متغیر منبع کنترل به متغیر امید قدرت پیش بینی انتظار فرج دانشجویان را افزایش می‌دهد ($p=0/00$)، اما اضافه شدن متغیر خوش بینی به معادله، باعث افزایش معنادار این قدرت پیش بینی دانشجویان نمی‌شود. از پژوهش حاضر نتیجه می‌گیریم از جمله راه‌های تقویت انتظار فرج در دانشجویان، افزایش امید و منبع کنترل درونی در آنان است.

واژگان کلیدی

انتظار فرج، امید، منبع کنترل، خوش بینی، دانشجویان، دانشگاه پیام نور.

* استادیار روانشناسی دانشگاه پیام نور تهران.

** مربی علوم تربیتی دانشگاه پیام نور تهران (نویسنده مسئول). (smghalamkarian@yahoo.com)

مقدمه

امروزه بشر در سراسر عالم و در میان تمام ادیان و مذاهب به دنبال رسیدن به آرزویی بزرگ است. رسیدن به این آرزو، نقطه اتصال و اشتراک میان تمام انسان‌هاست و آن رسیدن به آرمان شهر موعودی است که اساس قوانین آن عدالت و برابری است و برکسی حکمرانی آن انسانی فرهیخته و عادل جای گرفته است که واسطه بین آسمان و زمین و خلیفه و جانشین خداوند در زمین است. امید به تحقق یک کل جهانی انسانی، در روایات اسلامی «انتظار فرج» خوانده شده است (جزایری، ۱۳۸۹: ۵۰).

انتظار، حقیقتی است که از ترکیب ایمان و اعتقاد به خدا و مبانی دین و نیز اشتیاق به ظهور موعود الهی شکل گرفته تا به کمک امدادهای الهی، حکومت قسط و عدل را در جهان گسترش داده و همه را تحت فرمان یکتا پرستی درآورد. انتظار یا آینده‌نگری به حالت کسی گفته می‌شود که از وضع موجود ناراحت است و برای ایجاد وضع بهتر تلاش می‌کند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰: ۱۰۱ - ۱۰۲).

اعتقاد به دوره آخرالزمان و انتظار منجی (فتوریسم) عقیده‌ای است که در کیش‌های آسمانی یهود، زرتشت، مسیحیت و مدعیان نبوت - عموماً - و دین مقدس اسلام - خصوصاً - به مثابه یک اصل مسلم، مورد پذیرش واقع شده است. یهودیان، مسیحیان و زرتشتیان در سراسر تاریخ محنت بار خود هرگونه سختی و شکنجه را به این امید بر خود هموار کرده‌اند که روزی «مسیحا» یا «سوشیانت» خواهد آمد (محمدی آرائی، ۱۳۸۶).

انتظار در فرهنگ اسلام و به‌ویژه در مکتب تشیع از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و در مباحث مهدویت، درخشندگی خارجی دارد. مجموعه روایاتی که از «انتظار» سخن گفته‌اند به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند: دسته اول، روایاتی است که به انتظار فرج و گشایش، به صورت عام و کلی اشاره کرده است و دسته دوم، روایاتی که درباره فرج قائم آل محمد ﷺ و ظهور آخرین مصلح جهانی و موعود است. رسول اکرم فرموده‌اند:

افضل اعمال امتی انتظار الفرج من الله عزوجل؛

برترین عمل امت من، انتظار فرج از جانب خدای بلندمرتبه است.

از جمله آموزه‌های دینی که نقش زیادی در اصلاح فرد و جامعه دارد، انتظار فرج است. شیعیان بر این باورند که تنها درمان دردهای بشر، رو آوردن به اسلامی است که در آن، امام زمان به روشنی الگوی رفتاری تلقی شوند و همه دعوت‌ها، کوشش‌ها و خروش‌ها در جهت

احیای تعالیم کتاب خدا و عترت پیامبر قرار گیرد (صدر، ۱۳۵۶). نظام مهدوی برای آسایش، کمال و تعالی بشر برنامه‌هایی دارد که فطرت بشر، منتظر آن است (حاتمی، ۱۳۸۵).

برای دستیابی به هدف ظهور منجی باید انسان‌های منتظر زمینه‌های استقرار این دولت کریمه را آماده و سمت و سوی حرکتشان به سمت فرهنگ‌سازی و زمینه‌چینی این آرمان شهر موعود باشد (داوودی، ۱۳۹۰). بنابراین سؤال مهم این است که چه عواملی در میزان انتظار فرج می‌تواند مؤثر باشد.

در این تحقیق از میان مؤلفه‌های متعددی که می‌توانند در شکل‌گیری و فرهنگ‌سازی انتظار فرج نقش ایفا کنند، امید، خوش‌بینی و منبع کنترل مورد بررسی قرار می‌گیرد. امید به معنای توانایی باور به داشتن وضعیت بهتر در آینده است. امید با نیروی نافذ خود، تحریک‌کننده فعالیت فرد است و نیروهای تازه‌ای را در فرد ایجاد می‌کند. امید به عنوان یکی از منابع مقابله انسان در سازگاری با مشکلات و حتی بیماری‌های صعب‌العلاج در نظر گرفته می‌شود. همچنین امید می‌تواند به عنوان یک عامل شفا دهنده، چندبعدی، پویا و قدرتمند توصیف شود و نقش مهمی در سازگاری با فقدان داشته باشد (عبادی و فقیهی، ۱۳۸۹).

«امید» از جمله مسئله‌های مورد توجه در اسلام است؛ چنان‌که خداوند همواره انسان را به امیدواری و خوش‌بین بودن به نظام زندگی دعوت کرده و آینده روشنی را برای او ترسیم می‌کند. برعکس، ناامیدی را بسیار قبیح و زشت شمرده، آن را دومین گناه کبیره قلمداد می‌کند؛ زیرا سبب یأس از لطف، رحمت و اعتقاد نداشتن به قدرت و کرم بی‌پایان الهی می‌شود. انتظار به معنای امید به آینده‌ای سعادت‌آفرین است که همگان در آن، از فساد و ناحقی‌ها نجات یابند و نیز به معنای چشم به راه بودن برای تحقق عدل و برقراری نظام عدل الهی است. اصل انتظار فرج از یک اصل کلی اسلامی و قرآنی دیگر استنتاج می‌شود و آن اصل حرمت یأس از «رَوْحِ اللَّهِ» است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰: ۱۰۱ - ۱۰۲).

در فرهنگ مترقی مهدویت، امید، محور اصلی است. هدف اصلی انتظار، زنده نگه داشتن روح امید و نشاط، احساس تعهد و مسوولیت و پیوند روحی با امام موعود است. اعتقاد به منجی، روشن انگاشتن آینده جهان و آخر خط ندانستن وضعیت کنونی جهان است. از همین رو در همه ادیان الهی بشارت موعود، نوید می‌بخشد (حاتمی، ۱۳۸۵).

از دیگر زمینه‌هایی که در دیدگاه اسلامی، جایگاهی ویژه دارد، خوش‌بینی یا مثبت‌نگری است. مثبت‌نگری را می‌توان استفاده کردن از تمامی ظرفیت‌های ذهنی مثبت و نشاط‌انگیز و امیدوارکننده در زندگی، برای تسلیم نشدن در برابر عوامل منفی ساخته ذهن و احساس‌های

یأس آور ناشی از دشواری ارتباط با انسان‌ها و رویارویی با طبیعت دانست. به دیگر سخن، مثبت‌نگری را می‌توان «خوش‌بینی» نسبت به جهان، انسان و خود برشمرد (اسلامی، ۱۳۸۷: ۱۰). امید و نشاط در سایه خوش‌بینی حاصل می‌شود. پیشوایان دین در روایات خود بر این نکته تأکید کرده‌اند (اشرفی، ۱۳۸۷: ۲۱). امام علی علیه السلام می‌فرماید:

خوش‌گمانی، از بهترین صفات انسانی و پربارترین مواهب الهی است. خوش‌بینی، مایه آرامش قلب و سلامت دین است. کسی که به مردم خوش‌گمان باشد، محبت آن‌ها را به سوی خویش جلب خواهد کرد. (آمدی تمیمی، ۱۳۷۸: ۳۷۹)

شهید مطهری به بررسی نگاه بدبینانه و اضطراب آور مادی مسلک‌ها، در تحلیل آینده تاریخ می‌پردازد و مهم‌ترین علت این بدبینی را نداشتن اهداف والای الهی و معنوی می‌داند (محمدپور دهکردی، ۱۳۹۲). وی معتقد است اولین کارکرد انتظار، خوش‌بینی نسبت به آینده است (مطهری، ۱۳۸۲: ۶۴). اندیشه مهدویت بیش از هر چیز مشتمل بر عنصر خوش‌بینی نسبت به جریان کلی نظام طبیعت و سیر تکاملی تاریخ و اطمینان به آینده و طرد عنصر بدبینی نسبت به پایان کار بشر است که بر اساس بسیاری از نظریه‌ها و فرضیه‌ها، بسیار تاریک و ابتر است (همو: ۱۴-۱۳).

راسل در کتاب *امیدهای نومی* گوید:

امروز دیگر غالب دانشمندان امیدشان را از بشریت قطع کرده و معتقدند که علم به جایی رسیده است که به زودی بشر به دست علم نابود خواهد شد. اما ما مسلمانان خوش‌وقتیم که بر خلاف این همه بدبینی‌ها - که در دنیای غرب برای بشریت به وجود آمده - به آینده بشریت خوش بین هستیم؛ این که یک حکومت عادل جهانی بر مبنای ایمان، خداپرستی و خداشناسی و بر مبنای حکومت قرآن به وجود می‌آید. (مطهری، ۱۳۷۳: ۱۶۵)

مؤلفه دیگری که در این تحقیق به عنوان عاملی مؤثر در انتظار فرج بررسی شد، منبع کنترل است. مفهوم منبع کنترل، در چارچوب نظریه راتر^۱ ارائه شده است. راتر در بیان مفهوم منبع کنترل، به دو بعد فرضی درونی و بیرونی اشاره دارد. گروهی که موفقیت‌ها و شکست‌های خود را عموماً به شخص خود (کوشش یا توانایی شخصی) نسبت می‌دهند، افراد دارای منبع کنترل درونی نامیده شده‌اند و گروه دوم که موفقیت‌ها و شکست‌های خود را معمولاً به عوامل بیرون از خود (بخت و اقبال یا دشواری موقعیت‌ها) نسبت می‌دهند، افراد دارای منبع کنترل بیرونی

1. Rutter

نام گرفته‌اند (سیف، ۱۳۶۸). اشخاص دارای منبع کنترل درونی باور دارند که کارآمدی، تدبیر، سخت‌کوشی، احتیاط و مسئولیت‌پذیری به پیامدهای مثبت خواهد انجامید و رفتارشان نقش مهمی در افزایش برون‌دادهای خوب و کاهش برون‌دادهای بد دارد. برعکس افرادی که منبع کنترل بیرونی دارند، رویدادهای مثبت یا منفی را پیامد رفتار خود نمی‌دانند، بلکه آن را به شانس، سرنوشت، نفوذ افراد قدرتمند و عوامل محیطی ناشناخته خارج از کنترل خود نسبت می‌دهند (حیدری و همکاران، ۱۳۷۸).

نکته مهم این است که نتایج به دست آمده از تحقیقات بیانگر آنند که خوش‌بینی در چگونگی تفکر و تبیین افراد درباره علل رویدادها ریشه دارد. هر فردی برای نسبت دادن پدیده‌ای به علتی معین، گرایش‌های خاص خود را دارد که از آن به سبک تبیین یاد می‌شود. افراد بدبین، علت هر رویدادی را کلی و فراگیر دانسته و آن را به جنبه‌های گوناگون زندگی تعمیم می‌دهند. اما در مقابل، خوش‌بینان علت وقوع یک رویداد را خاص همان مورد دانسته و از تعمیم آن در موارد دیگر خودداری می‌کنند. این شیوه سبب می‌شود که آن‌ها احساس کنترل بیشتر و بهتری بر اوضاع و شرایط داشته و از امنیت روانی بهره‌مند شوند. افراد بدبین، عامل وقوع رویدادهای نامطلوب را خود - یعنی عامل درونی - در نظر گرفته، نسبت به آن احساس گناه، شرمساری و ناامنی روانی می‌کنند. اما در مقابل، خوش‌بینان هنگامی که با پدیده‌های آسیب‌زای زندگی روبه‌رو می‌شوند، تنها خود را مقصر قلمداد نکرده و در پی یافتن تأثیر احتمالی سایر عوامل و شرایط بر این مشکل برمی‌آیند (حسینی و دیگران، ۱۳۹۰).

از طرف دیگر جوانان در شکل‌دهی آینده مطلوب جامعه انسانی نقش محوری دارند. ترویج و گسترش اندیشه مهدویت در جامعه از وظایف منتظران و شیفتگان امام مهدی عج است. این وظیفه و تکلیف اگرچه درباره عموم افراد جامعه، حساسیت و اهمیت خاصی دارد، اما درباره نسل جوان و نوجوان از اهمیتی ویژه و حساسیتی مضاعف برخوردار است. یکی از دلایل اهمیت مسئله، نقش‌پذیری و تأثیرپذیری آسان‌تر و بهتر قشر جوان در مسائل تربیتی و دینی است. جوانان برای آینده کشور، به شور، احساس، تحرک و تابندگی نیاز دارند. آنان درصدد اظهار وجود، رشد شخصیت و ترقی در عرصه‌های حیات فردی و اجتماعی هستند. جوانان با عشق به حضرت مهدی عج می‌توانند امواج سهمگین را رقم زده و توفان‌ها برپا کنند. آنان در کنار شور و احساس صاحب تفکر و اندیشه‌اند و ذهنی تحلیل‌گر دارند؛ درست را از نادرست بازمی‌شناسند و به بایدها و نبایدها می‌رسند. این امر به‌ویژه درباره دانشجویان مصداق دارد؛

زیرا دانشجو در پی حقیقت‌جویی است و دانشگاه یکی از مکان‌های مهم اندیشه‌ورزی به شمار می‌رود. از سوی دیگر، دور ساختن جوانان از مهدویت در صدر فهرست سیاه نظام سلطه و مخالفان قرار دارد (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۳۰) و طبیعتاً در این میان دانشجویان به دلیل نقش تعیین‌کننده آن‌ها در سرنوشت جامعه بیش از همه مورد توجه قرار می‌گیرند و بر روی آنان سرمایه‌گذاری می‌شود.

درباره انتظار فرج و عوامل مؤثر بر آن به‌ویژه در جوانان، مقالات پژوهشی اندکی منتشر شده است. از معدود پژوهش‌ها در این باره، تحقیق حسین‌زاده و همکاران (۱۳۸۸: ۱۲۹) است که بر روی جوانان ۱۵ - ۲۹ ساله شهر تهران انجام شد و نتایج آن نشان داد که درباره ایمان و باور به مهدی میانگین به دست آمده کمی بزرگ‌تر از سطح متوسط و درباره انتظار ظهور میانگین به دست آمده بزرگ‌تر از سطح متوسط است و بیشتر اعضای گروه نمونه، گویه‌های شناخت حضرت مهدی (عج) را درست پاسخ داده و بیشترین تعداد آن‌ها فلسفه ظهور را آشکار شدن حق و از بین رفتن باطل، تشکیل حکومت واحد جهانی و اجرای دین خدا ذکر کرده بودند.

حال با توجه به اهمیت دوران جوانی از لحاظ ویژگی‌های فکری و عاطفی در تقویت انتظار فرج و هدف‌تهاجم فرهنگی قرار گرفتن جوانان و با توجه به این که به دلیل حقیقت‌جویی دانشجویان و محل اندیشه‌ورزی بودن دانشگاه، اهمیت تقویت انتظار فرج در دانشجویان حتی بیشتر از سایر جوانان است و با توجه به این که درباره انتظار فرج و عوامل مؤثر بر آن به‌ویژه در جوانان، پژوهش‌های اندکی منتشر شده است، هدف تحقیق حاضر تعیین سهم هریک از متغیرهای روان‌شناختی امید، خوش‌بینی و منبع کنترل در پیش‌بینی میزان انتظار فرج در دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان چهارمحال و بختیاری است.

با توجه به این که موضوع تحقیق به بررسی سهم امید، خوش‌بینی و منبع کنترل در پیش‌بینی انتظار فرج دانشجویان دانشگاه پیام نور استان چهارمحال و بختیاری می‌پردازد، این تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش را همه دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان چهارمحال و بختیاری در نیم‌سال دوم سال تحصیلی ۹۱-۹۲ تشکیل می‌دهند. گفتنی است استان یادشده در زمان انجام تحقیق، در مجموع دارای ۱۱ دانشگاه پیام نور بود. برای نمونه‌گیری از روش تلفیق نمونه‌گیری خوشه‌ای دومرحله‌ای (انتخاب حجم نمونه با توجه به اندازه هر

خوشه) و تصادفی ساده استفاده شد؛ به این ترتیب که استان چهارمحال و بختیاری به ۱۱ خوشه - که همان دانشگاه‌ها هستند - تقسیم گردید. سپس تعداد پنج دانشگاه به گونه‌ای انتخاب شد که شانس انتخاب هر دانشگاه برابر با نسبت تعداد دانشجویان آن دانشگاه به تعداد جامعه آماری باشد. در این مرحله پس از انجام نمونه‌گیری دانشگاه‌های پیام نور شهرکرد، بروجن، فارسان، گندمان و فرخ شهر انتخاب شدند که در مجموع تقریباً ۸۲ درصد حجم جامعه را دربر داشتند. در مرحله بعد، از هر یک از پنج دانشگاه مذکور به نسبت تعداد دانشجویان آن به روش تصادفی ساده نمونه‌گیری شد. مجموع دانشجویان این پنج دانشگاه ۱۵۱۷۵ نفر بود که تعداد آن‌ها به تفکیک دانشگاه در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان چهارمحال و بختیاری در نیم سال دوم سال تحصیلی ۹۱-۹۲

ردیف	نام دانشگاه	تعداد کارکنان
۱	پیام نور شهرکرد	۷۷۲۸
۲	پیام نور بروجن	۳۰۲۹
۳	پیام نور فارسان	۲۳۸۶
۴	پیام نور گندمان	۹۷۰
۵	پیام نور فرخ شهر	۸۸۰
	جمع	۱۵۱۷۵

منبع: دانشگاه پیام نور استان چهارمحال و بختیاری

جدول ۲ نیز اطلاعات دیگری از دانشجویان ارائه می‌دهد.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد فراوانی دانشجویان بر حسب ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مورد بررسی

درصد فراوانی	فراوانی	شاخص‌های آمار توصیفی	
		متغیر	سطح متغیر
۶۴/۴	۲۳۳	دختر	جنسیت
		پسر	
		جمع	
۳۵/۶	۱۲۹	مجرد	وضعیت تاهل
		متاهل	
		جمع	
۷۴/۶	۲۷۰	۱۸-۲۰	سن
		۲۱-۲۴	
		۲۵-۲۷	
		بیشتر از ۲۷ سال	
		جمع	
۲۵/۴	۹۲		
۱۰۰	۳۶۲		
۲۵/۷	۹۳		
۴۶/۱	۱۶۷		
۱۹/۳	۷۰		
۸/۸	۳۲		
۱۰۰	۳۶۲		

درصد فراوانی	فراوانی	شاخص‌های آمار توصیفی	
		سطح متغیر	متغیر
۶۰/۸	۲۲۰	علوم انسانی	رشته تحصیلی
۱۷/۴	۶۳	مهندسی	
۲۱/۸	۷۹	علوم پایه	
۱۰۰	۳۶۲	جمع	

ابزار اندازه‌گیری

در این تحقیق برای سنجش انتظار فرج از فرم تجدید نظر شده پرسش‌نامه انتظار فرج حسین‌زاده و همکاران (۱۳۸۸)، برای سنجش امید از مقیاس امید بزرگسالان اسنایدر (دومین و دومین، ۲۰۰۶)، برای اندازه‌گیری خوش بینی از مقیاس جهت‌گیری به زندگی^۱ (شیرو و کارور، ۱۹۸۵) و جهت ارزیابی متغیر منبع کنترل از آزمون منبع کنترل (راتر، ۱۹۶۶) استفاده شد.

۱. فرم تجدید نظر شده پرسش‌نامه سنجش انتظار فرج

فرم تجدید نظر شده پرسش‌نامه انتظار فرج با اضافه کردن پنج سؤال (سوالات ۲، ۵، ۱۰، ۱۱ و ۱۲) به خرده‌مقیاس انتظار ظهور پرسش‌نامه سنجش انتظار فرج حسین‌زاده و همکاران (۱۳۸۸) طراحی شد. آنان در تحقیق خود برای سنجش انتظار فرج جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله تهرانی از پرسش‌نامه محقق ساخته شامل ۳۲ پرسش و چهار خرده‌مقیاس استفاده کردند. این محققان پس از انجام مطالعه مقدماتی و تعیین واریانس پرسش‌ها از طریق ضریب آلفای کرونباخ، پایایی آن را ۰/۸ به دست آورده‌اند. روایی محتوایی آن نیز توسط چند نفر از اساتید و متخصصان حوزه علوم دینی تأیید شد (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸).

فرم تجدید نظر شده پرسش‌نامه انتظار فرج بر اساس طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای (کاملاً موافقم، موافقم، تا حدودی موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم) نمره‌گذاری می‌شود. در پژوهش حاضر، پایایی این پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، برابر ۰/۸۶ به دست آمد. روایی محتوایی آن نیز توسط چند نفر از اساتید حوزه و دانشگاه تأیید شد.

۲. مقیاس امید بزرگسالان اسنایدر

مقیاس امید اسنایدر بر اساس نظریه امید اسنایدر طراحی شده و امید فرد را به عنوان یک ویژگی شخصیتی نسبتاً ثابت ارزیابی می‌کند (خلجی، ۱۳۸۶). این مقیاس درباره همه افراد از جمله بیماران روانی (گروال و پورتر، ۲۰۰۷) و افراد ۱۵ سال و بالاتر (کوهساریان، ۱۳۸۷)

1. Life Orientation Test (LOT)

کاربرد دارد.

مقیاس امید اسنایدر مقیاسی ۱۲ سؤالی با لیکرت ۸ درجه‌ای از کاملاً مخالف، نمره ۱ تا کاملاً موافق نمره ۸ است. خرده‌مقیاس تفکر عامل، شامل چهار سؤال ۲، ۹، ۱۰ و ۱۲، خرده‌مقیاس مسیرها شامل چهار سؤال ۱، ۴، ۷ و ۸ و چهار سؤال ۳، ۵، ۶ و ۱۱ به عنوان سؤال‌های انحرافی است. نمره‌گذاری سؤال‌های انحرافی - که برای افزایش دقت آزمون است - حذف می‌شود (نصیری و جوکار، ۱۳۸۷).

گروال و پوتر (۲۰۰۷) معتقدند هماهنگی سؤال‌های این مقیاس، با نظریه امید اسنایدر نشان دهنده روایی محتوای خوب آن است. درباره روایی همزمان، اسنایدر و همکاران (۱۹۹۱) همبستگی این مقیاس را با مقیاس افسردگی بک ۰/۴۴ - گزارش کرده‌اند (کوهساریان، ۱۳۸۷). درباره روایی سازه این مقیاس از طریق تحلیل عاملی، برای آن دو عامل تفکر عامل و مسیرها به دست آمده است (براور^۱ و همکاران، ۲۰۰۸).

اسنایدر و همکاران (۲۰۰۰) پایایی مقیاس امید را از طریق بازآزمایی بعد از سه هفته ۰/۸۵ و برای زیرمقیاس تفکر عامل ۰/۸۱ و برای مسیرها ۰/۷۴ گزارش کرده‌اند (خلجی، ۱۳۸۶). لوپز و اسنایدر (۲۰۰۷) همسانی درونی مقیاس را از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۴ تا ۰/۸۴ و پایایی بازآزمایی ۰/۸۰ گزارش کرده‌اند (به نقل از کوهساریان، ۱۳۸۷). در پژوهش حاضر نیز پایایی این مقیاس از طریق آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۹۰ به دست آمد.

۳. مقیاس جهت‌گیری به زندگی

شیر و کارور (۱۹۸۵) برای ارزیابی خوش‌بینی سرشتی، آزمون جهت‌گیری زندگی (LOT) را تدوین کردند و بعدها آن را مورد تجدید نظر قرار دادند (شیر و همکاران، ۱۹۹۴). نوع خوش‌بینی که توسط LOT ارزیابی می‌شود، صفتی شخصیتی است که مشخصه آن انتظارات مطلوب شخصی در آینده است (کار، ۱۳۸۵).

آزمون جهت‌گیری زندگی شامل هشت ماده است. چهار ماده آن بیانگر خلق خوش‌بینانه و چهار ماده بیانگر خلق بدبینانه بوده و پاسخ دهندگان در مقیاسی چند درجه‌ای میزان موافقت یا عدم موافقت خود را با هر یک از جملات اعلام می‌کنند. سؤالات ۱، ۳، ۴ و ۷ مثبت بوده و به طور مستقیم نمره‌گذاری می‌شوند و سؤالات ۲، ۵، ۶ و ۸ منفی هستند و به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند.

1. Brouwer

این آزمون از لحاظ بیشتر ویژگی‌های روان‌سنجی مناسب است و تنها انتقادی که به آن وارد شده، این است که عبارات خوش‌بینانه و بدبینانه آزمون همیشه از همسانی درونی بالایی برخوردار نبودند (مارشال و لنگ^۱، ۱۹۹۰).

برای تعیین روایی همگرایی این آزمون در ایران، ضریب همبستگی مقیاس LOT با پنج عامل مقیاس ناامیدی بک به دست آمد. معناداری همبستگی عامل اول، چهارم، پنجم و نمره کلی مقیاس ناامیدی بک با مقیاس خوش‌بینی - بدبینی نشان‌دهنده روایی سازه مطلوب این پرسش‌نامه است (گوردزی، ۱۳۸۱).

شیر و کارور (۱۹۸۵) با اجرا بر روی گروهی از دانشجویان، برای این مقیاس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۶ و ضریب پایایی بازآزمایی ۰/۷۹ (با ۴ هفته فاصله) را گزارش کردند. همچنین موسوی نسب (۱۳۸۴) پایایی بازآزمایی این پرسش‌نامه را با اجرا بر روی ۲۷ دانش‌آموز پیش‌دانشگاهی با فاصله ۱۰ روز ۰/۷ و ضریب آلفای کرونباخ آن را ۰/۵۴ به دست آورد. در پژوهش حاضر نیز پایایی مقیاس مذکور با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۶۵ به دست آمد.

۴. مقیاس سنجش منبع کنترل راتر

راتر (۱۹۶۶) این مقیاس را به منظور ارزیابی منبع کنترل تهیه کرد. این مقیاس به سنجش برداشت و ادراک فرد از منبع کنترل و همچنین تفاوت‌های فردی در زمینه اسناد و تجربه‌های ادراکی - شخصی می‌پردازد. در نمونه اصلی مقیاس نمره بالا نشان‌دهنده جهت‌گیری بیرونی است (حیدری و همکاران، ۱۳۷۸).

پرسش‌نامه منبع کنترل راتر دارای ۲۹ ماده است که هر ماده دو گزینه (الف و ب) دارد. راتر ۲۳ ماده از مواد این پرسش‌نامه را با هدف مشخص - یعنی روشن شدن انتظارات افراد درباره منبع کنترل - تدوین کرده است. سؤال‌های ۲۴، ۱۹، ۱۴، ۸ و ۱ و ۲۸ آزمودنی را از مدار اصلی و هدف آزمون منصرف می‌سازند.

نمره کل از مجموع نمرات سؤالاتی به غیر از شش سؤال انحرافی به دست خواهد آمد. چون کل نمره هر فرد نشان‌دهنده نوع و درجه منبع کنترل افراد است. بنابراین تنها آزمودنی‌هایی که نمره ۹ یا بیشتر بگیرند، واجد منبع کنترل بیرونی و افرادی که نمره کمتر بگیرند دارای منبع کنترل درونی خواهند بود.

1. Marshal & Lang

ضریب پایایی آزمون منبع کنترل راتر با روش‌های دو نیمه کردن و کودر-ریچاردسون نزدیک به ۰/۷۰ محاسبه شده است. همچنین ضریب پایایی این مقیاس با روش بازآزمایی در فاصله یک یا دو ماه نیز در همان سطح بوده است (ولی نوری و سیف، ۱۳۷۴).

روش اجرا

پرسش‌نامه‌های تحقیق توسط پرسشگران در بهار سال ۱۳۹۲ در پنج دانشگاه پیام نور شهرکرد، بروجن، فارسان، فرخ شهر و گندمان توزیع گردید و پس از مطالعه و پاسخ‌گویی توسط دانشجویان، تحویل گرفته شد، از ۳۷۰ پرسش‌نامه توزیع شده، ۳۶۲ عدد برگشت داده شد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام شد. در سطح آمار توصیفی از شاخص‌های میانگین و انحراف معیار و در سطح آمار استنباطی از تحلیل رگرسیون چندگانه از نوع گام به گام، استفاده شد. تجزیه و تحلیل‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS-18¹ انجام گرفت.

یافته‌ها

جدول ۳ نشان‌دهنده میانگین و انحراف استاندارد امید، خوش‌بینی، منبع کنترل و انتظار فرج و ماتریس همبستگی درونی بین آن‌هاست.

جدول ۳. میانگین و انحراف استاندارد امید، خوش‌بینی، منبع کنترل و انتظار فرج و ماتریس همبستگی درونی بین آن‌ها

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	انتظار فرج	امید	خوش‌بینی
انتظار فرج	۶۰/۱۰	۱۸/۱۴	۱		
امید	۳۳/۴۲	۵/۹۶	۰/۱۸۹***	۱	
خوش‌بینی	۲۸/۳۲	۵/۲۵	-۰/۰۰۱	۰/۴۳۲***	۱
منبع کنترل	۱۳/۲۱	۲/۲۷	-۰/۱۴۹**	-۰/۰۱۰	۰/۱۱۵*

***P < ۰/۰۱

**P < ۰/۰۵

*P

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد میانگین نمرات انتظار فرج آزمودنی‌ها ۶۰/۱۰، میانگین نمرات امید آن‌ها ۳۳/۴۲، میانگین نمرات خوش‌بینی آن‌ها ۲۸/۳۲ و میانگین نمرات منبع

کنترل آن‌ها ۱۳/۲۱ است (در پرسش نامه منبع کنترل راتر، نمره بالاتر نشان دهنده منبع کنترل بیرونی تر است). افزون بر این، همان‌طور که از اطلاعات این ماتریس پیداست، نمرات انتظار فرج با نمرات امید و منبع کنترل دانشجویان رابطه معناداری دارد؛ علاوه بر این، خوش بینی نیز با امید و منبع کنترل رابطه‌ای معنادار داشته است.

جدول ۴. تحلیل رگرسیون متغیر انتظار فرج بر متغیرهای امید، خوش بینی و منبع کنترل

سطح معناداری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	نوع تغییرات شاخص‌ها	
۰/۰۰	۱۳/۳۱۱	۴۲۳۵/۳۸	۱	۴۲۳۵/۳۸	رگرسیون	امید
		۳۱۸/۱۷	۳۶۰	۱۱۴۵۴۳/۰۴	باقی مانده	
۰/۰۰	۱۰/۸۹۵	۳۳۹۸/۳۱	۲	۶۷۹۶/۶۲	رگرسیون	امید و منبع کنترل
		۳۱۱/۹۳	۳۵۹	۱۱۱۹۸۱/۴۲	باقی مانده	

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که متغیرهای امید و منبع کنترل وارد معادله تحلیل رگرسیون شده و متغیر خوش بینی از معادله حذف گردیده است. این نتایج نشان می‌دهد که امید به طور معناداری انتظار فرج دانشجویان را پیش بینی می‌کند ($P=۰/۰۰$)، و افزودن متغیر منبع کنترل به متغیر امید، قدرت پیش بینی انتظار فرج دانشجویان را افزایش می‌دهد ($P=۰/۰۰$)، اما اضافه شدن متغیر خوش بینی به معادله باعث افزایش معنادار قدرت پیش بینی انتظار فرج دانشجویان نمی‌گردد. بنابراین این متغیر از معادله حذف می‌شود.

جدول ۵. ضریب تعیین خطای استاندارد برآورد تحلیل رگرسیون انتظار فرج بر متغیرهای امید، خوش بینی و منبع کنترل

خطای استاندارد برآورد	R2	R	شاخص‌ها
۱۷/۸۳۷	۰/۰۴	۰/۱۸۹	امید
۱۷/۶۶۱	۰/۰۶	۰/۲۳۹	امید و منبع کنترل

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، وقتی متغیر امید وارد معادله می‌شود مجذور همبستگی آن ۰/۰۴ است؛ یعنی در دانشجویان ۰/۰۴ واریانس بین نمرات امید و انتظار فرج مشترک است یا به عبارت دیگر، چهار درصد تغییرات در نمرات انتظار فرج مربوط به تغییرات در نمرات امید است. در مرحله دوم وقتی منبع کنترل به معادله اضافه می‌شود، این مقدار به ۰/۰۶ افزایش پیدا می‌کند؛ یعنی رابطه خالص منبع کنترل با انتظار فرج ۰/۰۲ است. به عبارت دیگر، دو درصد تغییرات در نمرات انتظار فرج مربوط به تغییرات در نمرات منبع کنترل است و در مجموع شش درصد واریانس یا تفاوت‌های فردی در انتظار فرج، مربوط به واریانس نمرات

امید و منبع کنترل است.

جدول ۶. ضریب رگرسیون خام و استاندارد امید و منبع کنترل و معناداری آن‌ها

معناداری	t	بتا	ضریب خام		شاخص / متغیر
			خطای استاندارد	B	
۰/۰۰	۳/۶۵	۰/۱۸۹	۰/۱۵۸	۰/۵۷۵	امید
۰/۰۰	۳/۶۶	۰/۱۸۷	۰/۱۵۶	۰/۵۷۱	امید و منبع کنترل
۰/۰۰۴	-۲/۸۶	-۰/۱۴۷	۰/۴۰۹	-۰/۱۷۳	

نتایج جدول ۶ که حاکی از معنادار بودن ضریب رگرسیون امید و منبع کنترل است، نشان می‌دهد تأثیر خالص امید و منبع کنترل بر انتظار فرج دانشجویان نیز معنادار است.

جدول ۷. ضرایب بتا مقداراً و معناداری و همبستگی سهمی متغیر حذف شده از معادله رگرسیون

متغیر	شاخص‌ها	ضریب بتا	t	سطح معناداری	همبستگی سهمی
خوش بینی		-۰/۰۸۱	-۱/۴۱۵	۰/۱۵۸	-۰/۰۷۵

نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که معناداری ضریب رگرسیون متغیر خوش بینی بیشتر از ۰/۰۵ بوده، بنابراین وارد معادله نشده است. به دیگر سخن، این متغیر نتوانسته قدرت پیش بینی انتظار فرج دانشجویان را به طور معناداری بالا ببرد.

نتیجه

نتایج این تحقیق نشان داد نمرات انتظار فرج با نمرات امید و منبع کنترل دانشجویان رابطه معناداری دارد. بر اساس این نتایج، امید توانست انتظار فرج آزمودنی‌ها را به طور معناداری پیش بینی کند و افزودن متغیر منبع کنترل به متغیر امید، قدرت پیش بینی انتظار فرج آزمودنی‌ها را به طور معناداری افزایش داد؛ اما افزودن متغیر خوش بینی به متغیرهای امید و منبع کنترل نتوانست قدرت پیش بینی انتظار فرج آزمودنی‌ها را به طور معناداری افزایش دهد.

در تبیین توان امید در پیش بینی انتظار فرج در دانشجویان، می‌توان گفت انتظار به معنای چشم به راه بودن است. انتظار آن‌گاه معنا پیدا می‌کند که پشتوانه‌ای مانند امید داشته باشد. انتظار محصول و نتیجه امیدواری است. هرچه امید بیشتر باشد، انتظار نیز با معنادارتر خواهد بود. انتظار، داشتن توقع خاص از زمان است؛ انتظار یعنی درست از کار درآمدن محاسبات. پشتوانه انتظار، استحکام امید است. هرچه امید از موازین قطعی تری برخوردار باشد، انتظار عقلانی‌تر خواهد بود. به دیگر سخن، هر قدر احتمال تحقق موضوع امید بیشتر باشد، انتظار نیز

بامعنادارتر خواهد بود.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که از راه‌های تقویت انتظار فرج در دانشجویان، به کارگیری راهبردهایی برای افزایش امید و منبع کنترل درونی در آن‌هاست. از جمله محدودیت‌های این تحقیق می‌توان به عدم تعمیم‌پذیری یافته‌های آن به سایر اقشار جامعه و عدم بررسی تأثیر میزان مذهبی بودن بر نتایج تحلیل رگرسیون اشاره نمود. بر این اساس پیشنهاد می‌شود پژوهشی مشابه بر روی سایر اقشار جامعه انجام شود و تأثیر میزان مذهبی بودن بر نتایج تحقیق نیز بررسی گردد.

منابع

- اسلامی، عبدالله، «تعریف مثبت‌اندیشی»، نشریه دلتای مثبت، ش ۱۰، ۱۳۸۷ ش.
- اشرفی، منصور، «خوش بینی و درک خوبی‌ها»، نشریه مکتب اسلام، ش ۱، ۱۳۸۷ ش.
- آمدی تمیمی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غررالحکم ودرالکرم، ترجمه: مصطفی درایتی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۳۷۸ ش.
- جزایری، سید طیب، آخرین ذخیره الهی، ترجمه: مؤسسه علوم آل محمد علیه السلام، تهران، نشر، ۱۳۸۹ ش.
- حاتمی، محمدرضا، «تجلی امید در فرهنگ مهدویت»، فصل‌نامه مشرق موعود، سال اول، ش ۱، ۱۳۸۵ ش.
- حسنی، رمضانعلی؛ محمدرضا احمدی؛ رحیم میردردیوندی، «بررسی رابطه بین خوش بینی اسلامی، خوش بینی آموخته شده سلیگمن و امنیت روانی»، روان‌شناسی و دین، سال چهارم، ش ۴، ۱۳۹۰ ش.
- حسین‌زاده، اکرم؛ محمداحسان تقی‌زاده؛ رضا همایی، «بررسی باور به مهدویت در میان جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله تهرانی»، فصل‌نامه علمی پژوهشی مشرق موعود، سال سوم، ش ۱۲، ۱۳۸۸ ش.
- حیدری، احمد؛ حسین محجوب؛ محمدکاظم ضرابیان، «رابطه منبع کنترل درونی - بیرونی با افسردگی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی همدان»، اندیشه و رفتار، سال چهارم، ش ۴، ۱۳۷۸ ش.
- خامنه‌ای، سیدعلی، روزنامه رسالت، ۲۶/۹/۱۳۷۶ ش.
- خسروشاهی، سید هادی، مصلح جهانی و مهدی موعود از دیدگاه اهل سنت، تهران، مؤسسه اطلاعات، ۱۳۷۲ ش.
- خلجی، طیب، بررسی رابطه بین امید، منبع مهارت تحصیلی و موفقیت تحصیلی دوره پیش‌دانشگاهی شهر تهران در سال تحصیلی ۸۵-۸۶ (پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی عمومی)، دانشکده روان‌شناسی دانشگاه الزهرا، ۱۳۸۶ ش.
- داوودی، علی اصغر، «مهدویت و دکتترین‌های سیاسی - اجتماعی معاصر، مجموعه مقالات دومین همایش بین‌المللی دکتترین‌های مهدویت (ج ۳)، ۱۳۸۵ ش.
- سیف، علی اکبر، روان‌شناسی پرورشی، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۶۸ ش.
- شرفی، محمدرضا، «مقدمه‌ای بر آثار تربیتی و روان‌شناختی انتظار»، ماه‌نامه انتظار موعود،

- سال هفتم، ش ۳۸، ۱۳۸۲ ش.
- صدر، سید محمدباقر، امام مهدی علیه السلام حماسه‌ای از نور، ترجمه و تصحیح از کتابنامه بزرگ اسلامی، قم، مؤسسه الامام المهدی، ۱۳۵۶ ش.
- عبادی، ندا؛ علی نقی فقیهی، «بررسی اثربخشی آموزش مثبت‌نگری در افزایش امید به زندگی زنان بدون همسر شهر اهواز؛ با تأکید بر قرآن»، یافته‌های نو در روان‌شناسی، سال سوم، ش ۲، ۱۳۸۹ ش.
- کار، آلان، روان‌شناسی مثبت، علم شادمانی و نیرومندی‌های انسان، ترجمه: حسن پاشا شریفی، جعفر نجفی زند و باقر ثنایی، تهران، انتشارات سخن، ۱۳۸۵ ش.
- کرمانی، زهرا؛ محمدکریم خداینه‌ای؛ محمود حیدری، «ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس امید اسنادیر»، فصل‌نامه روان‌شناسی کاربردی، سال پنجم، ش ۱۹، ۱۳۹۰ ش.
- کوهساریان، پریسا، بررسی تأثیر امید درمانی بر کاهش افسردگی زنان دیابتیک در مرکز پژوهشات دیابت سمنان (پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی عمومی)، تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۷ ش.
- گودرزی، محمدعلی، «بررسی روایی و پایایی مقیاس نوامیدی بک در گروهی از دانشجویان دانشگاه شیراز»، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره ۱۷، ش ۱، ۱۳۸۱ ش.
- محمدپور دهکردی، سیمیا، «مهدویت در اندیشه شهید مطهری»، www.yaraneentzar.com، ۱۳۹۲ ش.
- محمدی آرانی، مریم، «منجی گرایان در ادیان (زرتشت، یهود، مسیحیت)». پژوهشنامه حکمت و فلسفه اسلامی، ش ۲۲، ۱۳۸۶ ش.
- مطهری، مرتضی، سیری در سیره ائمه اطهار علیهم السلام، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۷۳ ش - الف.
- مطهری، مرتضی، قیام و انقلاب مهدی علیه السلام از دیدگاه فلسفه تاریخ، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۸۲ ش.
- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار (ج ۱۸)، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۷۳ ش - ب.
- مکارم شیرازی، ناصر، حکومت جهانی مهدی علیه السلام، قم، انتشارات نسل جوان، ۱۳۸۰ ش.
- موسوی نسب، سید محمدحسین، خوشبینی - بدبینی، ارزیابی استرس و راهبردهای رویارویی؛ پیش‌بینی سازگاری روان‌شناختی در نوجوانان (پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی)، دانشگاه شیراز، ۱۳۸۴ ش.
- نصیری، حبیب‌الله؛ بهرام جوکار، «معناداری زندگی، امید، رضایت از زندگی و سلامت روان در زنان»، پژوهش زنان، دوره ۶، ش ۲، ۱۳۸۷ ش.

- نوری، نجیب‌الله، «الگوی نوین از مؤلفه‌های خوش‌بینی از منظر نهج‌البلاغه»، ماه‌نامه معرفت، ش ۱۲۵، ۱۳۸۷ ش.
- ولی‌نوری، ابوالفضل؛ علی‌اکبر سیف، «روابط منبع کنترل درونی - بیرونی با افکار خودکشی»، پژوهش‌های روان‌شناختی، دوره سوم، ش ۳ و ۴، ۱۳۷۴ ش.
- Brouwer, D., Meijer, R. R., Weckers, A. M. & Banke, J. J. On the dimensionality of the dispositional hope scale. *Psychological assessment*, 20, 2008.
- Domaine, G., & Domaine, A. L. *Psychological testing: an introduction*. Newyork melburn. Cambricge university press, 2006.
- Grewal, P. K., & Porter, J. Hope theory: a framework for understanding Death studies. *Washington*, 31(2), 2007.
- Marshall, G. N., & Lang, E. L. Optimism, self-mastery, and symptoms of depression in women professionals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(1), 1990.
- Rutter, J.B. Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement, *Psychological Monographs*, No.80, 1966.
- Scheier, M. F., Carver, C. S., & Bridges, M. W. Distinguishing optimism from neuroticism (and trait anxiety, self-mastery, and self esteem): A reevaluation of the Life Orientation Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 1994.
- Scheier, M. F., & Carver, C. S. Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology*, 4(3), 1985.
- Snyder, C.R., McCullough, M.E. A positive psychology field of dreams. *Journal of social and clinical psychology*, 19, 2000.

Waiting for the Savior based on hope, optimism, and locus of control on students

Azam Moradi*

Seyed Mohammad Qalamkaryan**

Abstract

The purpose of this study was to determine the contribution of each of the variables of hope, optimism, and locus of control in predicting expectation or waiting capacity for the savior in the Payam Noor University students in Charmahal va Bakhtiari Province. The study sample consisted of 362 university students in the second semester of the school year stated in Payam Noor (year 91-92 = 2013 to 2014 academic year), which integrates two-stage cluster sampling and were randomly selected. For measuring the variables, some available data contributed by other researchers from their published articles were used and analyzed through a descriptive statistics and stepwise regression analysis.

Results showed that the average students' expectation or waiting for the savior is 60.10 per cent. Optimism variable was added to the equation, and the significance increased in predictive power, for the same variable of the students. From this study we conclude that, one of the ways to increase the students' expectation or waiting for the savior can be to enhance the students' hopefulness, or raising hopes and their locus of control.

Keywords: students' expectation or waiting for the savior, hoping, locus of control, optimism, students in Payam Noor Uuniversity.

Abstract

11

* Lecturer in educational science, Payam Noor University

** Assistant Professor in Psychology in Payam Noor Uuniversity (smghalamkarian@yahoo.com)

The role of Abbasid in Forging and falsifying the accounts of Mahdism

Abdulahdi Feqhhy-zadeh*
Seyed Jafar Sadeghi**

Abstract

Since the rule of Mahdi has a political aspect, and according to Prophet, he will save mankind from oppression and injustice, the Abbasids who were aware of this issue, did take advantage of their relative affinity with the prophet and Ahlul bayt, tried paint his revolt with a Mahdi feature and their rule as a Mahdavi revolution that promises to show the face of messianic justice. Therefore, they manipulated the traditions that heralded the emergence of Imam Mahdi , and distorted documents in such topics as ethnic ancestry of Mahdi and began to forge traditions. Apart from spreading the false news in this field, and in addition to misusing the authentic Hadiths about the prophetic messianism, some news was issued on predictions of future events that helped their claims. The simultaneity of the Abbasids ascent to power with the era when Ahlul Sunna Hadith were documented caused these forged Hadiths to be spread across in the society and considered as Mahdavi traditions among many ordinary people. Thus, a significant part of the Hadith from Ahlul Sunnah in this era, particularly those with regards to the signs of emergence - can be unacceptable and invalid. are not. Accordingly, their abundance may deface or overshadow the authentic Fatemid Hadith of the prophet in this regard and weaken the people's belief in the definite arrival of the justice spreading savior in the end of times. This makes their critique essential.

Keywords: Hadith, Forgery, Falsification, Abbasids, Messianism.

* Associate Professor in Tehran University, corresponding author

** Graduate from Quran and Hadith Science in Tehran University (sjsadeghi2013@yahoo.com)

The belief in the Messianic doctrine and its role in the revival of Islamic culture and civilization

Seyed Alireza Vasei*
Amir Mohsen Erfan**

Abstract

Undoubtedly, consideration of the religious precepts plays a fundamental role in the introduction and recognition of Islamic civilization. Hence, the lack of knowledge of each of these doctrines can limit our understanding of Islamic civilization as a whole, which has dynamic characteristics, and creates a serious problem in our analysis. This paper attempts to analyze capacities and capabilities in the cultural and civilization aspects of the messianic doctrine with a descriptive and interpretive approach. There are requirements for the author who chooses to provide clarity of discussion by analyzing the doctrine of Mahdism from a civilization approach. Of the main requirements, we explain the "Rethinking civilization studies on Islam," "The outsider's approach to the messianic ideas of Mahdism" and "respect for fundamental research in the field of messianic ideas and Mahdism". The findings of this research includes the "Strengthening the apocalyptic and Idealistic aspect of Mahdism ", " role modeling from the Mahdism pattern and organizing and simulating the approaches to civilization," "messianic teachings and creation of the ultimate identity for political and social change," "messianic teachings and meaning to social life throughout the history" and "messianic teachings and mobilizing the public wills and creating active waiting for the savior ".

Keywords: belief in messianic savior, Mahdism, civilization, regenerating the culture.

Abstract

9

* Associate Professor in Research Centre for Islamic Culture and Thought

** Graduate from Mahdism Special Centre in Qom Seminary and PhD student in Islamic History and Civilization in Islamic Science University (amir.m.erfan62@gmail.com)

Islamic Futuristic studies: realization and feasibility

Mohammad Rahim Eyvazi^{*}
Abdul Rahim Pedram^{**}

Abstract

Futurology as a study of postulating possible, probable, and preferable futures is a Western and secular science that the West has stumbled over its overall mission and does not work well in non-Western societies as it do not have the required effectiveness. Islamic Futurology and Futuristic studies is a new version and an alternative which is also compatible with the Islamic worldview and takes benefit from Islam in a maximal way. This versions of Futurology has not been fully formed yet in order to bring objectivity to it, there is a long way to go. The first step is feasibility as a justified Islamic science because most Futurologists would consider this knowledge as inherently secular. After that, the roadmap for realization of the Islamic Futurology should be drawn. Undoubtedly, the Islamic alternative to the secular Futurology does not happen with focus on philosophical reflection alone and it requires both of the theoretical and practical aspects to be include in it. Thus, in this paper, the issue of the feasibility of the Islamic Futuristic studies will be elaborated upon. Furthermore, the ' attitude _ Islamic Futuristic studies ' will be presented as a context in order to shape up the Islamic Futuristic studies in a strategic approach.

Keywords: Islamic Futuristic studies, Future-vision system, Islamic Science and Technology, Alternative Futurology.

* Associate Professor in Political Science, Imam Khomeini International University

** PhD student in Futurology, Imam Khomeini International University and researcher in Futurology Centre for Defense Technology and Science (abdurrahim.pedram@gmail.com)

An interpretation of the principle of Expectation or Waiting in light of analytical philosophy of the Absence

Mohammed Asadi*

Abstract

Various interpretations have been made of the principle of Expectation or Waiting (for the Savior) in light of analytical philosophy of the Absence in the Shiite thought and Mahdism doctrine. This paper offers a critique to all and suggests a comprehensive interpretation based on the philosophy of Waiting. Based on such a comprehensive analysis, the negative side of the issue is not the only side to be stressed. The positive side also gets emphasis as the preparation of individuals and community efforts to establish an Islamic state in order to fulfill different aspects of religion. The development of the believers around the Koran and the Sunnah as the pivots under the leadership of the committed Imams is not possible without such a comprehensive view.

Keywords: the principle of Expectation, philosophy of the Absence, Mahdism, Shiite thought.

* Associate Professor in Research Centre for Seminary and University (masadi@rihu.ac.ir)

Epistemology of research on Mahdism

Hussein Alahynezhad^{*}

Abstract

This paper highlights an important issue called 'epistemology of research on Mahdism'. The epistemological approach of the research on Mahdism follows the outer second-degree approach and attitude. In doing so, the terms such as knowledge, epistemology, and epistemology of research on Mahdism, are explained in concept and then it is discussed how will be possible to apply the knowledge in the field research on Mahdism. In the process of discussing the epistemology, a role model that will serve research on Mahdism from epistemological point of view is employed and foundationalism is considered as a pattern. In the process of the essay, the theoretical and axiomatic propositions will be clarified and then mechanism of rendering theoretical to axiomatic propositions in foundationalism will be explained. In the following sections, the theorems of the obvious and evident will be addressed alongside areas such as intellectual research on Mahdism, intuitive theorems and propositions drawn from religious texts such as the Quran and traditions of the Imams. At the end, we define a typology of the messianic traditions, narratives, symbols, symbolic signs, The news, Malahamy, emblematic signs.

Keywords: Knowledge, epistemology, research on Mahdism, epistemology of research on Mahdism, foundationalism, Coherentists, symbols, symbolic representations.

^{*} Assistant Professor & Faculty Member in Research Centre for Islamic Culture and Thought (alahik@isca.ac.ir)

The development of the messianic thought by Imam Sadegh (peace be upon him)

Amir Ghanavi*

Abstract

This paper builds on previous papers and reflects on how the messianic thought is planned and the quality of Mahdavi teachings of Imam Sadegh which has been situated in the religious statements with respect to the overall goals of invitation to Islam, as well as the special opportunities of the truth-seekers in religious education, the needs of the age when the Umayyads were falling from power and Abbasids were rising to power. Surveying the points of emphasis and reflecting on these statements of the Imam can show the wisdom and teachings of the bigger design that one the one hand pursues the general Islamic education goals and on the other hand addresses the specific messianic import of the messages impacting on the ethical and religious education. This research focuses on content analysis of the traditions handed down from Imam Sadiq and attempts to throw some light on its Shiite Mahdavi contents with regards to the proceedings of that age. Thus, it works on the known topics emphasized in the words of Imam along with a sample of each and reflects on the relationship of these words with the audience, trying to gain the wisdom and reason for each issue. The examples the of words of Imam Sadiq in this article are fewer than the previous articles, as we have to narrow the number of traditions because they are numerous and avoid detailed reporting and suffice to general trends. Proceedings of the assumptions and methods are the same as described earlier in the previous papers. The article highlights the point that Mahdavi doctrines taught by the Imam at this juncture of history, not only provides Islamic education and apocalyptic Mahdavidism, but also shows the importance of educating which is attentive to the audience. It also highlights the kind of messianic talk sensitive enough to prevent the challenges and deviations in era of the early Imams.

Keywords: Messianic teachings, the rise of the Abbasids, Imam Sadiq era, Mahdism claim, the decline of the Umayyad, Abbasid authority.

* Assistant Professor in Research Centre for Islamic Culture and Thought (amir_ghanavi@yahoo.com)

B) The citation method to the references in text and the end of the article

1. Article citation method must be APA (in-text) and insertion of footers should be avoided. Citation to books and periodicals in the text should be after the brackets and according to the following order: Name Author, Year Book publication, page. Such as: (Naamani, 1408: 253). Citation approach to multi-volume books are also as the following: (House, 1403: C 52, 174). In Hadith books 'section' and 'Hadith' may also be added and is mentioned in this form: (... , b 4, h 9). Citing journals is also like book publications and first the author's surname, then the publication year of the journal, and finally the page number should be cited. Also, in citing from the Quran, only the Surah name and Verse number comes in this way: (Anbia': 105)

2. References at the end of the article comes in the following order:

For referring to the details of Books: Author surname, Author forename, article title, book title, whether correction or translation or research: Name of the editor or researcher or translator, city of publication, publisher, print version, the year of publication.

Referring to journals: Author surname, Author forename, "article title", journal title, number, place of publication, organization or institution responsible for publishing, release date.

C) Notes:

1. Opinions contained in papers are not necessarily representative of the views of its Journal and are responsibility to the writer(s).

2. The journal reserves the right for editing, summarization, acceptance or rejection of the articles.

3. Article submissions are not posted back in any way and authors are advised to provide copies of their paper before submitting.

4. Referring to this Journal is permitted with proper citation.

5. Ideas of thinkers to improve the quality journal are welcome.

Journal entitled "PROMISED ORIENT" welcomes research papers from seminary and university professors related to the subjects of Mahdism with following approaches: the Quran and Hadith, Theology and Mysticism, History, Educational sciences, Psychology, Law and Political studies, Sociology, Religions, Cults (deviant sects), Art, Futuristic research, Promised Art welcomes.

Article Submission Guidelines

A) Composing and submission conditions

1. The submitted article should not be submitted simultaneously to other publications or previously published in other journals.
2. Topics should be directly related to discussions about Mahdaviyyat.
3. The content of the article should be research-based original (problem-based and innovative).
4. The author of the article should have either a PhD or level four in seminary degree or should have benefitted from personal supervision equivalent to these conditions.
5. Paper must be 15 to 25 page A4 format and typeset in MsWord file and be submitted to the office both in print and electronically.
6. Structure of the article should contain the following: Title of the article (should reflect the content of articles and be as concise as possible), Abstract (Farsi and English Abstracts, at least one hundred up to two hundred words), Keywords (about seven words after the abstract), Introduction, Statement of the Problem and the rationale issue, Research question or Hypothesis, Methodology, Data, Detailed discussions, Conclusion and Suggestions, References (in alphabetical order by author surname.)
7. Abstract of the paper should contain, research methods, problems and research results.
8. Provide the full postal address, contact number, e-mail of the author or authors, academic degree (Ph.D. or academic orientation ...), area of study (Quranic sciences, or ...), academic rank (Professor, Associate professor ...) and nomination of corresponding author is required.

Index

5 \ The development of the messianic thought by Imam Sadegh (peace be upon him)

Amir Ghanavi

25\ Epistemology of research on Mahdism

Hussein Alahynehzad

55\ An interpretation of the principle of Expectation or Waiting in light of analytical philosophy of the Absence

Mohammed Asadi

79\ Islamic Futuristic studies :realization and feasibility

Mohammad Rahim Eyvazi, Abdul Rahim Pedram

113\ The belief in the Messianic doctrine and its role in the revival of Islamic culture and civilization

Seyed Alireza Vasei, Amir Mohsen Erfan

137\ The role of Abbasid in Forging and falsifying the accounts of Mahdism

Abdulhadi Feqhhy-zadeh, Seyed Jafar Sadeghi

167\ Waiting for the Savior based on hope, optimism, and locus of control on students

Azam Moradi, Seyed Mohammad Qalamkaryan

In The Name of Allah

Elmi – Pazhuheshi (Research-Scientific) Journal

The Promised orient [mashreq mo'ood] periodical

Eight year, No.29, Spring 2014 [1393]

The journal entitled '**Mashreq Mo'ood**' [the Promised East] is recognized as 'elmi pazhuheshi' [Scientific & Research] based on the authorization letter No. 31/5781 dated on 1391/12/5 [25 Feb 2013] issued by the Iranian council of scientific merits and authorizations of the Seminary

Managing Director and editor-in-chief:

Seyyed Massoud Pour Seyyed Aghayi

Internal Director and Editorial-board Director:

Mostafa Varmazyar

Editor: Mohammad Akbari

Graphic: Ali Ghanbari

The design of the cover: A. Akbarzadeh

Typist: Naser Ahmadpour

Distribution Manager: Mehdi Kamali

Translation of English Abstracts: Majid Fattahipour

Publishing in this issue are: Dr Nosratollah Ayati,
Dr Seyyed Ahmad Rahnamaei, Dr Mohammad Hadi
Homayoon, Dr Seyyed Razi Mousavi Guilani

Editorial board:

Hojjatoleslam Seyyed Massoud Pour Seyyed Aghayi
Qom Seminary Professor

Hojjatoleslam Mohammad Taghi Hadyzadeh
Qom Seminary Professor

Hojjatoleslam Dr Reza Akbarian
Professor at Tarbiat Modares University, Tehran

Hojjatoleslam Dr Fathollah Najjarzadegan
Professor at Tehran University, Qom Campus

Hojjatoleslam Dr Hamid Parsania
Associate Professor at Baqer ol Olum University, Qom

Hojjatoleslam Abdolhossein Khosropanah
Associate Professor at Research Institute of the Islamic
Culture and Thought, Qom

Hojjatoleslam Dr Faramarz Sohrabi
Assistant Professor and Faculty member at Bright Future
specialized centre (Research centre for Mahdaviyyat), Qom

Hojjatoleslam Dr Gholamreza Behrooz Lakk
Assistant Professor at Baqer ol Olum University, Qom

Hojjatoleslam Dr Javad Jafari
Assistant Professor and Faculty member at Research centre
for haj, Qom

Main office: Qom, Shohada Avenue (Safaiyeh), 25th Street, No. 27

Tel: 37840085 - 025 Fax: 37733346-025

PO Box: 471-37185 Postal Code: 45651-37137

Distribution Centre: Qom, Shohada Avenue (Safaiyeh), 23th Street, No. 5, Tel : 37840902

Circulation: 1,000 Price: 295000 Rials

Email: mashreq110@gmail.com - mashreq110@yahoo.com

Website: www.mashreqmouood.ir

Full text in:www.ISC.ir

www.SID.ir

www.magiran.com

www.noormags.com